

A trianoni traumától napjainkig: gondolatok Magyarország elmúlt 100 évének gazdaságtörténetéről*

Kocziszký György

Virág Barnabás (szerk.):

Trianon 100 – Tízszáz év számokban – Magyarország elmúlt 100 évének gazdaságtörténete.

Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2020., p. 336

ISBN: 978-615-5318-37-5

Az összetartozás évében, a trianoni békediktátum aláírásának évfordulójáról aligha emlékezhetett volna meg a Magyar Nemzeti Bank méltóbb és elegánsabb módon, mint az elmúlt tízszáz év esztendő gazdaságtörténetét meghatározó események értő, elemző feldolgozásával.

Száz év (különösen ennek a „hosszú” száz esztendőnek) a gazdaságtörténetéről keresztmetszetet adni komoly kihívást jelent már csak azért is, mert az elmúlt évtizedek politikai indíttatású magyarázatai („felkent” hirdetőikkel az élen) nem egy esetben ma is tovább élnek, s nem egyszer pontatlan, torz képet festettek, festenek az adott korszakról, évtizedről.

A könyv valóban hiánypótló. Ennek kapcsán érdemes azonnal megjegyezni, hogy itt nem a recenziók szokásos és „kötelező”, udvarias szófordulatáról van szó. A hazai közgazdasági felsőoktatásból és a doktori képzések programjaiból ugyanis sajnálatos módon kikopott a gazdaságtörténet, holott a múlt gazdaság és monetáris politikai eredményeiből és hibáiból a jövő nemzedéke sokat tanulhat.

Helyénvaló tehát az a megállapítás, hogy jelentős adósságot törlesztett a szerkesztő (Virág Barnabás) és a népes szerzői gárda (Baksay Gergely, Balázs Judith, Pozsonyi Pál, Hüttl Antónia, P. Kiss Gábor, Simon Béla, Soós Gábor Dániel, Szabó Eszter, Szőke Katalin) monográfiája. Ehhez elég a tartalomjegyzék sokat eláruló fejezetcímeit áttekinteni: *A csonka ország éledő gazdasága az 1920-as évek. Világválság és stabilizáció: az 1930-as évek. Világégés és újjáépítés: az 1940-es évek. A magángazdaság*

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Kocziszký György a Monetáris Tanács tagja. E-mail: kocziszkgy@mnb.hu

felszámolása és a forradalom traumája: az 1950-es évek. A gulyáskommunizmus kiépülése: az 1960-as évek. Olajársokk és eladósodás: az 1970-es évek. Elmaradó fordulat és reform: az 1980-as évek. Újra szabadon: az 1990-es évek. Éllovasból sereghajtó: a 2000-es évek. Az egyensúly és növekedés időszaka: a 2010-es évek.

A recenzens (némileg önkényesen, stílszerűsége törekedve) tíz pontban foglalja össze következtetéseit az elmúlt száz év gazdaságtörténetét értékelő fejezetek alapján.

1. Szerencsés az elmúlt száz esztendő tízszer tíz éves időszakokra bontása. Ezeknek a deciliseknek az egyensúlyi helyzetét valóban eltérő geopolitikai, ideológiai tényezők, hatalmi konstellációk befolyásolták. Nem meglepő, hogy a végeredmény is karakteresen eltér egymástól.
2. A szerzők mindegyike elemzi az általa vizsgált évtized sikerének és kudarcának okait. Aligha tévedünk, ha ennek alapján arra a következtetésre jutunk, hogy azok az időszakok voltak sikeresek (sajnos erre kevés példát találunk), amelynek a gazdaság- és társadalompolitikája a nemzet érdekeit szolgálta. Érdemes megjegyezni, hogy a sikeres, az időszakokban európai szinten is mértékadó gazdaságpolitikusok és közigazdák dolgozhattak (pl.: Popovics Sándor, Surányi-Unger Tivadar, Hantos Elemér, Heller Farkas, Navratil Ákos), akiknek a monetáris politikáról, az államháztartástanról, a jólétről, a jövedelmi egyenlőtlenségek veszélyeiről, a Duna-menti országok nagytér-gazdaságtanáról megjelent írásai számos vonatkozásban ma is helytállóak.
3. Az elmúlt évtizedek gazdaságpolitikájának sikertelenségében jelentős szerepe volt az idegen politikai érdekek és ideológiák szolgálatának, amikor a politika formálói nem viselték el az önálló, az irányadó ideológiától eltérő véleményt formálókat, akiket likvidáltak, ellehetlenítettek vagy külföldre kényszerítettek. Az utóbbiak sorában számos kiemelkedő közigazdát, társadalomtudóst találni (pl.: Lámfalussy Sándor, Muzslay István, Káldor Miklós, Balogh Tamás, Balassa Béla, Scitovszky Tibor és sokan mások). A helyükre a ránk kényszerített ideológiai főáramot szajkáló epigonok kerültek, akik nem tudtak, nem akartak kitörni a rájuk kényszerített gondolati mozgástérből.
4. A könyv szerzői meggyőzően bizonyítják, hogy a gazdaság működésére, a szerkezetváltásra irányuló reformok a politika boszorkánykonyhájában az 1970-es évek elején megbuktak. Ennek következménye lett a gazdasági pangás. A politika hatalmi megfontolásokból külföldi hitelezőkhöz fordult a társadalmi feszültségek kezelése érdekében, a magyar gazdaság megindult a tartós egyensúlytalanságból adódó eladósodás irányába.

Máig érvényes tanulság, hogy amennyiben a fiskális expanzió nem járul hozzá a gazdaság hatékonyságának, versenyképességének növekedéséhez, a piaci koordináció javításához, az állami vagyongondos kezeléséhez, az időről-időre

indokolttá váló struktúraváltáshoz, akkor ismét fennáll a költségvetési hiány és az államadósság olyan mértékű növekedésének veszélye, amelynek terheit a jövő generációk évtizedekig kénytelenek viselni.

5. Gazdasági növekedést egyensúly hiányában nem lehet tartósan fenntartani. Az 1989 utáni geopolitikai fordulatot követően viszonylag rövid idő alatt sikerült megbirkózni az átmenet által előidézett válsággal, de az akkori kormányzat a gazdasági növekedés és az egyensúly közötti dilemma kapcsán az utóbbit választotta.
6. A tanulmánygyűjtemény nagy tanulsága, hogy a beruházásoknak és a fogyasztásnak a visszafogása a költségvetési megszorítások hatására negatív spirálba löki a gazdaságot, amelynek komoly társadalmi konzekvenciái vannak.
7. Az ezredforduló évei Magyarországot a kelet-közép-európai régió gazdasági éllavasává tették, de a 2000-es évek közepén végbement finanszírozási fordulat hatására a gazdasági növekedést az állam és a háztartások csak külső forrásból tudták fenntartani, aminek ára a költségvetés és a folyó fizetési mérleg egyidejű magas hiánya és a külső adósság növekedése volt. Ennek eredménye, hogy 2006-ot követően a gazdasági növekedés leállt, a 2008–2009-es globális pénzügyi válság sérülékeny helyzetben találta hazánkat. A legsúlyosabb strukturális probléma a foglalkoztatottság alacsony szintje és a mérsékelt beruházási aktivitás melletti, devizában történő eladósodás volt.
8. A 2010-ben induló új gazdaságpolitika, majd a 2013 utáni időszak monetáris politikája ismét felzárkózási pályára tudta hazánkat állítani. A kezdetben sokat és sokak által kritizált unortodox gazdaságpolitika egyre inkább globálisan elfogadottá vált, mert eredményesnek bizonyult. Javult a költségvetés helyzete, ami megteremtette a feltételeit a növekedési fordulatnak.

Megkezdődött az adórendszer átalakítása, és megindult a munkapiaci fordulat, amellyel új munkapiaci ösztönzők léptek működésbe, a következő években több százezer új munkahely létrejöttéhez hozzájárulva. Eközben a belső és külső egyensúly is helyreállt, a GDP-arányos államadósság tartósan csökkenő pályára került.

Jogosan állapítja meg a korszakokat vizsgáló fejezet szerzője, hogy *„a lakossági hitelezés újbóli bővülése egészséges szerkezetben valósult meg, illetve a makroprudenciális szabályok bevezetése további stabilitást jelentett az ország fenntartható működése szempontjából. Az általános konjunktúra, a korábbi adósságok leépítése, a munkaerőpiac folyamatosan javuló helyzete és az általános bizalom helyreállásának következtében 2013-tól kibontakozott a beruházási és növekedési fordulat.”*

A 2010-es évek tapasztalatai egyértelműen igazolják, hogy *a gazdaságpolitikai ágak közötti összhang képes helyreállítani a pénzügyi egyensúlyt.* Ennek megte-

remtése azoknak a strukturális reformoknak köszönhető, amelyeket folyamatosan végrehajtottak a fiskális és monetáris politikai lépéseket kiegészítendő. Az erre építő stratégia sikeresen stabilizálta és újból fenntartható felzárkózási pályára állította Magyarországot.

9. A monográfia, köszönhetően a szerkesztő és a szerzők precíz, pontos, szakmailag korrekt munkájának, nem kinyilatkoztatások gyűjteménye. Gondolkodásra, továbbgondolásra ösztönzi az olvasót, amit a kötet végén található statisztikák érdemben segítenek.

10. A kötet nyomdatechnikai eleganciája, ábra és táblázat anyaga méltó a Magyar Nemzeti Bank küldetéséhez, a téma súlyához és kidolgozottságához.

A recenzens a könyvet a fentiek alapján nem csak a szűkebb szakmai körnek ajánlja a figyelmébe, hanem mindazoknak, akik szeretnének eligazodni, biztos és hiteles támpontokat találni az elmúlt évtizedek gazdaságpolitikájával kapcsolatban.